

Környezetvédő civilek az európai támogatások hatékony ellenőrzéséért

A Strukturális Alapok monitoring bizottságaiban szerzett civil tapasztalatok

Környezetvédő civilek az európai támogatások hatékony ellenőrzéséért
A Strukturális Alapok monitoring bizottságaiban szerzett civil tapasztalatok

Magyar Természetvédők Szövetsége, Budapest

2005. július

Szerkesztette: DÖNSZ Teodóra

Írták:

BOJTOS Ferenc, *CSEMETE Természet- és Környezetvédelmi Egyesület*

BELICZAY Erzsébet, *Levegő Munkacsoport*

DÖNSZ Teodóra, *Magyar Természetvédők Szövetsége*

ÉGER Ákos, *Magyar Természetvédők Szövetsége*

Dr. FARKAS István, *Magyar Természetvédők Szövetsége*

HAJTMAN Ágnes, *Levegő Munkacsoport*

MEDGYASSZAY Péter, *Független Ökológiai Központ*

Dr. SZILVÁCSKU Zsolt, *MME Természetvédelmi Tanácsadó Szolgálat*

Dr. VÁSÁRHELYI Judit, *Magyar Környezeti Nevelési Egyesület*

Copyright Magyar Természetvédők Szövetsége, Budapest

Minden jog fenntartva.

Magyar Természetvédők Szövetsége

1091 Budapest, Üllői út 91/b

URL: <http://www.mtvsz.hu>

ISBN 963 86870 0 2

Ez a dokumentum az Európai Közösség pénzügyi támogatásával készült.

A benne foglaltak a Magyar Természetvédők Szövetsége nézetei, és ezért semmiképpen sem tekinthetők az Európai Közösség hivatalos állásfoglalásának.

Nyomdai előkészítési munkálatok, borító terv: Balmoral Bt., Túrkeve. Készült 2005-ben, 500 példányban a Piremon Kisvállalat Nyomdaüzemében (Debrecen, Szikgát).

Felelős vezető: Becker György, vezérigazgató.

Előszó

Európai uniós csatlakozásunk nemcsak a kormányzatot állította új kihívások elé, hanem a civil szférát is. Az uniós szakmapolitikák végrehajtása során minden eddiginél szélesebb körben kell érvényesülnie a partnerség EU által előtérbe helyezett elvének. Mindkét félnek meg kell tehát tanulnia értelmes módon élni a lehetőséggel és egymással együttműködni. Ennek a folyamatnak egyik színtere a Strukturális Alapok (SA) monitoringja.

A Strukturális Alapokból hazánk évente több százmilliárd forint támogatást kap fejlesztési programokra. Ezek a programok ideális esetben hazai társadalmunk és gazdaságunk környezettel harmóniában lévő, fenntartható fejlődését is szolgálhatják. Sajnos nagyon sok esetben azonban olyan fejlesztések valósulnak meg ezekből a forrásokból, amelyek a természeti értékek vagy a helyi társadalom rombolásával járnak. Ezért is fontos, hogy a civil szervezetek megfelelő szerepet kapjanak a támogatások tervezésében, lebonyolításában és ellenőrzésében. Különösen lényeges, hogy a 2007-2013 között megvalósítandó támogatási programok monitoring bizottságainak a tevékenységét a jelenlegi tapasztalatok alapján megújítva tervezzük meg.

Kiadványunk a környezet- és természetvédő társadalmi szervezetek monitoring bizottságokba delegált képviselőinek két év alatt összegyűlt tapasztalatait foglalja össze. Kiemelünk néhány pozitív esetet, például a monitoring bizottságok működésének követendő gyakorlatára, valamint a kötet végén ajánlásokat fogalmazunk meg az Unió, a hazai kormányzat, valamint a monitoring bizottságokban résztvevő civilek számára, hogy ezzel is segítsünk hatékonyabbá tenni a bizottságok működését.

Reméljük, hogy kiadványunkban a Strukturális Alapok kezelésében és ezen belül a monitoring bizottságok működtetésében érintett valamennyi fél hasznos információkat fog találni.

*Dönsz Teodóra, Dr. Farkas István
Magyar Természetvédők Szövetsége*

.....

A monitoring bizottságok helye a Strukturális Alapok támogatásai lebonyolításában

A monitoring bizottságokról szóló legmagasabb rendű jogszabály az Európai Közösség 1260/1999/EK rendelete. Ennek a 35. cikke határozza meg a monitoring bizottságok szerepét és a működés legfontosabb kereteit. A rendelet szerint minden közösségi támogatási kerettervet, egységes programozási dokumentumot és operatív programot egy támogatásfelügyeleti (monitoring) bizottság felügyel. A monitoring bizottságokat a partnerekkel folytatott konzultációt követően, az irányító hatóságokkal egyetértésben a tagállam állítja fel. A partnereknek elő kell segíteniük a nemek kiegyensúlyozott részvételét is e bizottságokban. Az Európai Bizottság egy képviselője és szükség szerint az Európai Beruházási Banknak (EIB) egy képviselője tanácsadói minőségben részt vesz a monitoring bizottság munkájában.

Az EU rendelet egyértelműen felsorolja a monitoring bizottságok feladatait. Eszerint a monitoring bizottság:

- megerősíti vagy kiigazítja a programkiegészítő dokumentumot, beleértve a támogatás felügyelete során használatos fizikai és pénzügyi mutatókat. Jóváhagyását minden további kiigazítás előtt be kell szerezni;
- a támogatás jóváhagyásától számított hat hónapon belül megvizsgálja és jóváhagyja az egyes intézkedések keretében finanszírozott műveletek kiválasztására vonatkozó feltételeket;
- rendszeres időközönként megvizsgálja a támogatás célkitűzéseinek megvalósításában elért eredményeket;
- megvizsgálja a végrehajtás eredményeit, különösen a különböző intézkedésekkel kapcsolatban kitűzött célok elérését, és a félidős értékelést;

- az Európai Bizottságnak történő megküldésük előtt megvizsgálja és jóváhagyja a végrehajtásról szóló éves és záró beszámolókat;
- megvizsgálja és jóváhagyja a Strukturális Alapok hozzájárulásáról szóló bizottsági határozat tartalmának módosításával kapcsolatban tett javaslatokat; és végül
- bármely esetben javasolhatja az irányító hatóságnak a támogatás olyan kiigazítását vagy felülvizsgálatát, amely valószínűsíthetően lehetővé teszi a célok elérését, vagy a támogatás irányításának javítását, beleértve annak pénzügyi irányítását is.

A magyarországi támogatásokkal kapcsolatban a 124/2003. (VIII. 15.) kormányrendelet intézkedik a monitoring bizottságokról. Az Európai Unió és a magyar állam rendeletei alapján meghatározott bizottságok működését az ügyrendjük szabályozza. Például a Gazdasági Versenyképesség Operatív Program (GVOP) ügyrendje kimondja, hogy a Monitoring Bizottság a GVOP átfogó koordinációs és döntéshozó testülete, „amely meggyőződik a támogatás végrehajtásának hatékonyságáról és minőségéről.” Látható tehát e bizottság nagy felelőssége. Látható tehát e bizottság nagy felelőssége.

A monitoring bizottságok működésnek alapja a partnerség. Ezt erősíti meg a már idézett GVOP ügyrendje: *„A Bizottság felállítására a partnerek bevonásával kerül sor. A partnerség és a nemek kiegyensúlyozott arányának elvének érvényesülnie kell a Bizottság összetételében, ideértve a kiemelt minisztériumi partnerekkel, a társadalmi és gazdasági partnerekkel, a horizontális érdekek képviselőit ellátó intézményekkel és a régiókkal folytatott partnerséget egyaránt.”*

.....

A környezetvédő civil szervezetek képviselete a Strukturális Alapok monitoringjában

Proaktivitás

Talán nem túlzás azt állítani, hogy a Strukturális Alapok monitoring bizottságaiba a környezetvédő civilek állítottak legkönnyebben delegáltak. Ennek oka egyrészt a hazai „zöld” hagyományokra, másrészt a proaktív érdekérvényesítésre vezethető vissza.

A környezet- és természetvédő szervezetek 10 éves választási rendszere

A környezet- és természetvédő szervezetek legitim választási rendszere 10 éves múltra tekint vissza. 1990 óta szervezi meg évente más és más szervezet az Országos Találkozót (OT), amely eleinte csak szakmai fórumként, majd 1996 óta választási grémiumként is működik. A választási rendszer kialakítását az tette szükségessé, hogy 1996-tól parlamenti és más döntések értelmében különböző - tanácsadó, pénzosztó, szakmai döntéshozó - testületekben képviseltesse magát a környezet- és természetvédő mozgalom. Az OT-n bírósági bejegyzési végzése felmutatását követően, minden bejegyzett zöld szervezet kap szavazati jogot, a be nem jegyzett szervezetek pedig két, szavazati joggal rendelkező szervezet ajánlásával kaphatnak szavazólapot. A jelöltállítás nyíltan, a szavazás titkosan történik. Ma mintegy félszáz testületbe választanak küldöttet a szervezetek ezen a fórumon.

Az MTvSz és az uniós folyamatok

2003 nyarán már jó négy éve kísérte figyelemmel a Magyar Természetvédők Szövetsége (MTvSz) regionális programja keretében az európai uniós folyamatok hazai vonatkozásait. Ekkor körvonalazódott az EU-s források fogadásához szükséges intézményrendszer, amelynek egyik elemét a források felhasználása felett őrködő monitoring bizottságok képezik. Ezek felállításával kapcsolatban pedig az uniós szabályozás volt a mérvadó.

Abból kiindulva, hogy a természet- és környezetvédő társadalmi szervezeteknek a területfejlesztési döntéshozatalban való részvétele segítheti az Unió által horizontális célként kitűzött fenntartható fejlődés elvének érvényesülését, még a monitoring bizottságok megalakítása előtt a Magyar Természetvédők Szövetsége kapcsolatba lépett az akkori Nemzeti Fejlesztési Terv és EU Támogatások Hivatalával. Levélben és személyes találkozón kezdeményezte, hogy a fenti szervezetek képviseltethessék magukat a bizottságokban. Az 1260/99. EK Rendelet ugyanis csupán az ún. szociális partnerek (munkaadói és munkavállalói szervezetek) bevonását írja elő kötelező jelleggel, minden más „releváns” partner meghatározását a tagállamra bízta.

A zöld civilek és az NFT I.

A Magyar Természetvédők Szövetsége 2002 óta alapvető céljának tekintette, hogy a regionális fejlesztési tervekbe és a Nemzeti Fejlesztési Tervbe beépüljenek a fenntartható fejlődés elvének szempontjai, valamint kialakuljon a társadalmi részvétel intézményrendszere a fejlesztéspolitikában a környezeti érdekek képviseletét biztosítandó.

A cél érdekében holland és cseh szakértők közreműködésével mind a hét magyarországi régióra kiterjedő komplex programot indított, amelynek keretében alapozaaként több képzést és tanulmányutat szervezett az EU-beli tapasztalatokról civil szervezeteknek. Ezt követően regionális partnerei és az MTvSz számos EU fórumot szervezett és szervez ma is, régióként átlagosan negyedévente, civil szervezetek, valamint sok esetben a gazdasági szféra és az önkormányzatok néhány képviselőjének részvételével. A fórumok témája a regionális fejlesztés és az első Nemzeti Fejlesztési Terv mellett több más környezetvédelmi ágazat volt, mint a hulladék, a közlekedés és a természetvédelem. A téma iránt érdeklődő szervezeteknek levelezőlistán, hírlevelekben, honlapon terjesztik az MTvSz és partnerei a területfejlesztéssel kapcsolatos információkat. Félévente-

.....

évente egy-egy konferenciára is sor került, amely a fenti folyamatokkal kapcsolatos tapasztalatokat és ajánlásokat foglalta össze.

A Nemzeti Fejlesztési Terv véleményezésére 20 környezetvédő civil szervezetből álló hálózat életre hívását kezdeményezte az MTvSz, és ez a csoport több alkalommal véleményezte az NFT különböző munkaanyagait.¹ 2002 novemberében az NFT partnerségi folyamatáról szóló, az Ország-házban rendezett reprezentatív konferencián a Szövetséget kérték fel egyedüli civil szervezatként előadás tartására a kormányzati, üzleti és tudományos szereplők mellett.

A Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium (KvVM) kérésére 2002 őszén az MTvSz szervezte meg az NFT stratégiájának és operatív programjának társadalmi vitáját, amely során 10 fórumon több mint 250 szervezet vett részt: nemcsak civilek, hanem a minisztérium partneri köréhez tartozó más szervezetek is. A szóbeli és írásos hozzászólásokat háromszáz oldalas dokumentumban összegezve a MEH NFT Hivatalához is eljuttatta a Szövetség, mint társadalmi véleményt.²

A véleményezési folyamaton túl az MTvSz részvételi lehetőséget kapott a Környezetvédelmi Minisztérium Nemzeti Fejlesztési Terv munkacsoportjának munkájában is, valamint rendszeres meghívást kapott az Országos Területfejlesztési Tanácsba, amely szintén tárgyalta az első NFT-t.

Felkészülés a monitoring bizottságokban való részvételre

A monitoringra való felkészültségünket és a részvételre irányuló kérésünket azzal támaszthattuk alá, hogy néhány hónappal korábban (2003 márciusában) a Környezet- és Természetvédő Társadalmi Szervezetek Országos Találkozója (OT) az MTvSZ kezdeményezésére megválasztotta a „zöld mozgalom” legitim delegáltjait az egyes monitoring bizottságokba.

A kormányzat készségesen fogadta e küldötteket, s amikor 2003 augusztusában a monitoring bizottságokat szervező kormányzati hivatalok kiküldték a felkérő leveleket képviselők delegálására, a zöld jelöltek már készen álltak.

¹ www.mtosz.hu/terfejl/nft/civilosszegzes.doc

² www.mtosz.hu/terfejl/nft/NFT_osszefesules_uj.rtf

Együttműködés és kohézió az egyes monitoring bizottságokban dolgozó környezetvédő civilek között

A környezet- és természetvédő civil szervezetek monitoring bizottságokba és regionális tanácsok mellé delegált képviselői közötti koordinációt több tényező tette szükségessé. Először: a monitoring bizottsági munka a kormányzat számára is újdonság volt, ezért a gyakorlat eltérően alakult az egyes bizottságoknál. Emiatt az eltérő tapasztalatok összegyűjtése, megvitatása jó ötleteket adhatott más bizottságba delegált küldötteknek a bizottságok szervezése folyamán. Másodszor: a küldöttek hamar felismerték, hogy lesznek/vannak olyan ügyek, amelyek minden bizottságban felmerülnek, és amelyeknél célszerű egységes álláspontot képviselniük a zöld civil delegáltaknak. (Az első ilyen ügy az egyik horizontális elv elnevezése volt, amelylyel kapcsolatban „a fenntarthatóság környezeti szempontja” lett a konszenzusos álláspont.)

A bizottsági küldöttek közötti koordináció igénye nagyjából egyidőben jelentkezett maguk a küldöttek, illetve a bizottságokba történő delegálást 2003 márciusában kezdeményező MTvSz részéről. Az első lépéseket az MTvSz által szervezett találkozók jelentették, 2003 ősztől kezdve. A találkozók azóta is rendszeresek, átlagosan negyedévente, de a megvitatandó ügyek számától és horderejétől függően időzítve kerül rájuk sor. A találkozók alkalmat adtak és adnak arra, hogy bizonyos kérdésekben közös fellépési stratégiát alakítsanak ki és képviseljék a küldöttek a testületekben.

Az egyeztetést megkönnyítendő, 2003 decemberében az MTvSz elektronikus levelezőlistát hozott létre a monitoring bizottságok zöldmozgalmi küldöttjei számára. (Ezt megelőzően az egyéni e-mail címekre egyszerre küldtük az üzeneteket.)

2003 tavaszán-nyarán a regionális környezetvédelmi fórumok is megválasztották képviselőiket a regionális fejlesztési tanácsok mellé. Ők - a régió nyitottságától függő intenzitással - vehettek részt a tanácsok munkájában. A delegáltak státusza az új területfejlesztési törvény elfogadásával megváltozott, de az újonnan alakult regionális civil egyeztető fórumok közül hatban környezetvédő civilek kerültek elnöki, illetve titkári pozícióba. Az egyeztetésbe természetesen őket is bevonta az MTvSz, mivel a Strukturális Alapok monitoringja és a regionális tanácsok tevékenységi területe között számos átfedés található a területfejlesztési vonatkozások miatt. A levelezőlistán folyamatosan

.....

tudtunk egyeztetni aktuális ügyekről, megosztottuk egymással a monitoringhoz kapcsolódó rendezvényekről szóló felhívásokat, beszámolókat stb.

A delegáltak ismereteinek bővítése, a munkára való felkészítés céljából képzéseket is szerveztünk. Az első ilyen képzésre 2004. január 7-én, az MTvSz irodájában három meghívott előadóval, 15 delegált részvételével került sor. A napirend a Regionális Akciótervekre, a fenntarthatóságnak a Strukturális Alapok végrehajtásában történő megjelenítésére és a környezetvédelemnek a projektértékelésbe való beépítése lehetőségeire tért ki. A második képzést 2005. február 8-án szerveztük meg a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztériumban, és ez az első NFT tapasztalataira építve már a következő programozási ciklusra is előretekintett.

A monitoring bizottságokban folyó munka tapasztalatai

Az egyes monitoring bizottságokban részt vevő környezet- és természetvédő civil delegáltak tapasztalatait az 1. mellékletben olvasható kérdőív segítségével gyűjtöttük össze. Amint látható, a kérdések között statisztikai jellegűek és tartalmi elemzésre alkalmasak egyaránt találhatók.

Civil részvétel a monitoringban

A civil részvétel elemzése előtt érdemesnek és szükségesnek tartjuk tisztázni, mit értünk „civil” alatt, így ugyanis sok véletlen vagy szándékos félreértés, félremagyarázás elkerülhető. Az ENSZ Környezetvédelmi Programja definícióját tartjuk mérvadónak, amely szerint a civil, avagy nem-kormányzati szervezet (NGO): *„nonprofit csoport vagy egyesület, amely az intézményesült politikai struktúráján kívül jön létre bizonyos társadalmi célok (például környezetvédelem) mentén vagy azért, hogy meghatározott társadalmi csoportokat (így benmszülötteket) képviseljen. A civil szervezetek tevékenysége a kutatástól a tájékoztatáson, képzésen, helyi szervezésen és közösségi szolgáltatásokon keresztül a jogi tanácsadási, törvényhozási érdekvéonyesítésig és polgári engedetlenségig terjed. A civil szervezetek mérete az egy közösségen belüli kis csoport és a nagy, tagsági alapon működő, országos és nemzetközi hatókörű szervezetek között mozog.”*³

Szükségesnek tartjuk ezt kiegészíteni azzal, hogy nem tekintjük civil szervezetnek azokat a szerveződéseket, amelyek tevékenysége főként gazdasági tevékenységhez köthető, illetve az ilyen tevékenységet folytató szervezetek (pl. vállalatok) képviselőjét vagy érdekvédelmét látják el.

A Strukturális Alapok monitoring bizottságaiban a környezet- és természetvédő civil szervezetek egy-egy képviselőjének részvétele biztosított. A Kohéziós Alap és az Interreg monitoring bizottságok esetében viszont eddig ez a lehetőség nem volt adott.

³ http://biodiversity-chm.eea.eu.int/CHMIndexTerms/Glossary/N/non-governmental_organization_ngo

A Kohéziós Alap esetében többször fordultunk levélben, illetve szóban a Nemzeti Fejlesztési Hivatalhoz, hivatkozva a Fejlesztéspolitikai Koordinációs Tárcaközi Bizottság 2003. június 5-i ülésén elfogadott 15/2003. (VI.5.) FKTB határozatára, amelyben „javasolja a Kohéziós Alap Monitoring Bizottság esetében a környezetvédő és a regionális partnerek bevonását.” Ez a határozat nem önmagában áll, hiszen az Állami Számvevőszék 2005 januárjában kiadott „Jelentés az ISPA támogatásból megvalósított környezetvédelmi programok ellenőrzéséről” című dokumentuma az ISPA támogatások felhasználása területén, többek között a partnerséggel kapcsolatban állapít meg súlyos hiányosságokat. A Kohéziós Alap Monitoring Bizottság 2004. októberi első ülésén az Európai Bizottság képviselője felhívta a figyelmet arra, hogy a projektek – különösen a környezetvédelmi célúak - programozását teljesen újra kell gondolni, és megalapozottabbá kell tenni. Kéréseink, hogy tagot vagy megfigyelőt küldhessünk a Kohéziós Alap Monitoring Bizottságába, folyamatos elutasításra találtak.

Az Interreg monitoring bizottságaiba a jelentés elkészültéig nem fogadták a környezetvédő civil delegáltakat. Hosszas szóbeli és írásbeli egyeztetés, tárgyalás után a közelmúltban kaptak hivatalos írásos választ az Interregért is felelős Magyar Terület- és Regionális Fejlesztési Hivaltól a delegáltak. A levél állítása szerint az MTRFH betervezte a bizottságoknak a négy zöld küldöttet, akiknek a fogadásáról az egyes monitoring bizottságok döntenek szeptemberben.

Bár bizakodva nézünk a döntés elébe, ez az eljárás problematikus, mivel a bizottságok összeállítása, tagságának meghatározása a kormány hatáskörébe tartozik. Ezzel a lépéssel mintegy hátrítja magáról a kormány a felelőséget azokra az egyénekre, akik a bizottságokban - egyébként többségi helyzetben - a kormányzatot képviselik.

A levél érdekes momentumra ugyanakkor, hogy az MTRFH ígéretet tesz benne arra, hogy a bizottsági döntésekig is megküldik az Interreg szlovák és román keretére beérkező pályázatokat a zöld civil küldötteknek véleményezésre.

Visszatérve a Strukturális Alapokra - és a továbbiakban értelemszerűen csak ezeket, valamint az EQUAL bizottságot elemezzük -, itt a monitoring bizottságok tagságának fenti értelmezés szerinti csoportosítását, az arányok megoszlását az 2. melléklet ismerteti. A „zöld” delegált mellett minden operatív program monitoring bizottságában vannak további civil tagok is, számuk három és öt között mozog. A munkaadói és munkavállalói oldal képviselője minden bizottságban biztosított, csakúgy, mint az adott operatív program által leginkább érintett szakmai szervezeteké.

A monitoring bizottságok tagsága, szövetségek

a) A civilek és a bizottsági tagok viszonya

A bizottságok tagjainak a civil kezdeményezésekhez való hozzáállása igen változó. Ismerünk olyan bizottságot, amelyben a tagságot kezdetektől fogva konstruktivitás és szimpátia jellemezte. Van olyan bizottság, amelyben a kormányzat nyitottságának mértéke változott az idővel: a kezdeti elutasító hozzáállást mára kooperatív viszonyulás váltotta fel.

A kormányzati oldalt általában mérsékelt nyitottság jellemzi, ami részben talán a bizottságoknak az üléseken elhangzó javaslatokkal és felvetésekkel szembeni – civil oldalról nézve szűk – döntési jogkörére vezethető vissza, illetve arra, hogy sok esetben feltehetőleg időhiány miatt nincs lehetőségük a felvetések következetes végigvitelére. Erre utal, hogy egy-egy civil felvetés kapcsán a kormányzat további egyeztetésre kínált lehetőséget, azonban a tartalmi kérdésekre vonatkozó javaslatokat, kezdeményezéseket később – kényszerítő körülményekre, jogszabályra hivatkozva – elutasították. Világosan látszik, hogy a kormányzat igyekszik érzékelteni: amit csak lehet, figyelembe vesz, de a különböző, imént felsorolt kötöttségek miatt korlátozott ez a lehetőségük, illetve, hogy kezdeményezésünk képtelenségét röviden be kell látnunk, mivel az előterjesztés mögötti hatalmas háttérmunkát nehéz lenne egy értekezleten tömören megcáfolni. Ilyen bizottságokban a tagság, de különösen a kormányzati oldal hozzáállása a konfliktusokat elodázó, a konkrét válaszokat kerülő.

Sajnos két bizottságban is tapasztaltuk, hogy a civilek hozzászólásait, felvetéseit inkább eltűrik vagy szánalommal tekintik a tagok. Ezekben a helyeken a civil delegáltaknak úgy kell érezniük, hogy vissza kell fogniuk magukat, minél kevesebbet és csak a legégetőbb helyzetekben hozzászólni, hogy hitelüket megőrizték. A toleranciának ez a hiánya meglehetősen ambivalens helyzetet teremthet, mivel a hallgatással saját későbbi érdekérvényesítő képességét kénytelen védeni a civil delegált az adott helyzetben való érdekérvényesítés rovására.

A ROP monitoring bizottságban viszont szerencsére olyan légkör alakult ki, hogy a régiókból érkező tagok mintegy „egy platformon lévőnek” tekintik a civileket saját magukkal. A szövetségek kialakítását ugyanakkor nehezíti, ha a tagok egy része folyamatosan megbízott útján van jelen a tanácskozásokon, mivel ezek a megbízottak olykor nem ismerik kellően a korábban kialakult kapcsolathálót és viszonyokat, és ebből adódóan mintegy

.....

„szereptévesztésbe” esnek, nem a csoportjuktól megszokott vagy elvárható módon reagálnak dolgokra.

Külön említést érdemelnek a bizottsági tagok között az Európai Bizottság képviselői. Az ő részvételüket szinte minden zöld delegált pozitívan értékelt. Korrektek, konstruktívak, és a kontroll szerepét töltik be, miközben hangsúlyozzák, hogy ők csak megfigyelők. Figyelmeztetést, elismerést osztanak, sürgetnek – mindezt persze igen diplomatikusan. Egyes vélemények szerint szerepük megváltozása volt észlelhető az elmúlt két év alatt: eleinte inkább ösztökéltek a bizottságot feladata felvállalására, mind a „monitoroltakat”, mind a „monitorolókat” szerepük kiteljesítésére biztatva, míg ma inkább Brüsszel véleményét közvetítik a megfellebbezhetetlenség erejével.

Fontos kiemelni, hogy a brüsszeli több alkalommal támogatólag álltak a civil felvetések, kezdeményezések mellé elsősorban ügyrendi, eljárásrendi, de tartalmi kérdésekben is.

Így például az AVOP program kiegészítő dokumentuma tárgyalásakor a Bizottság képviselője hangsúlyozta: *„a kiválasztási kritérium kapcsán úgy gondoljuk, hogy a horizontális prioritásokat (pl. környezetvédelem, esélyegyenlőség) vegyék figyelembe az általános elvek megfogalmazásakor”*. Az NVT monitoring bizottságban pedig a Natura 2000 területek vonatkozásában bemutatták, hogy kiállnak a természeti értékek védelme mellett is: A 2004. okt. 15-i ülésen az Európai Bizottság képviselője két, az NVT megvalósítását, illetve esetleges későbbi módosításait érintő témával kapcsolatban kért tájékoztatást a monitoring bizottság részére:

- A NATURA 2000 által lefedett területeket eredetileg 2004. május 1-jéig ki kellett volna jelölni (hirdetni), ezek a területek pedig támogathatóknak minősülnek az NVT keretén belül, összhangban az 1257/1999/EK Rendelet 16. cikkében foglaltakkal. Amennyiben a területek kijelölése megtörténik, az felveti az NVT módosításának szükségességét.
- A Víz Keretirányelv átültetése a magyar jogrendbe szintén hatással lehet egy, az NVT keretében végrehajtásra kerülő intézkedés (Az Európai Unió környezetvédelmi, állatjóléti és higiéniai előírásainak való megfelelés támogatása) kiterjesztésére azon területeket is lefedve, melyek nem közvetlenül érintettek a Nitrát Irányelvben foglalt előírások értelmében.

b) Szövetségesek

Mint minden ügyet, a környezetvédelem ügyét és a civil érdekeket is csak összefogásban, mások támogatásával lehet érvényesíteni. Felmérésünk eredményeképp örömmel állapíthattuk meg, hogy nincsen olyan bizottság, amelyben környezeti ügyekben – ha másra nem is mindig – legalább a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium képviselőjére ne számíthatnának a civil delegáltak. Tapasztalataink szerint igen nagy meggyőző erővel bír, ha egy kormányzati szerv és egy civil együttesen áll ki valamely vélemény mellett. Gyakori szövetségesek még a más területeken működő civilek (Nőképviselői Tanács, Fogytékosügyi Tanács, Magyar Szakszervezetek Országos Szövetsége (MSzOSz), Nagycsaládosok Országos Egyesülete (NOE), romaszervezetek), illetve egyes szakmai szervezetek, különösen az agrár- és vidékfejlesztés területén. Mellettük bizottságoktól és témától függően természetesen más tagokra is számíthat a zöld delegált (önkormányzati szövetségek, régiók, egy-egy kormányhivatalnok).

Gyakran szerveződnek szövetségek alkalmi jelleggel is, illetve indokolhatja a kapcsolatrendszer kialakítását a szakmaiság és a kompetencia is (pl. KIOP). A demokráciával, ügyrenddel kapcsolatos kérdésekhez általában könnyebben szerveződik támogatottság, mint a kifejezetten „zöld” ügyekhez.

A támogatás persze nem lehet egyoldalú, a szövetségesek egymás ügyeiért legtöbbször kölcsönösen kiállnak, hacsak más megfontolások (pl. radikalizmus mértéke) nem szólnak ennek ellenében. A támogatottság pedig többnyire már a légkörből érezhető, és az explicit megfogalmazás erre rásegít.

c) Az együttműködés formái

A szövetségesekkel való együttműködés leghatékonyabb formájának a legtöbb MB delegált az ülések előtti egyeztetést tartja. Emellett jó terep a horizontális albizottság (ahol van ilyen és megfelelően működik, pl. GVOP). Másol, az AVOP és az NVT esetében feltétlenül szükséges az összehangoltság, a közös bizottság alakítása. Ez utóbbira azonban a tanulmány lezárásakor még nem látszott esély.

d) A környezet-ügy súlya a bizottságok összetételének tükrében

A bizottságok összetételi arányai, illetve a civilek bevonásának módja miatt nem igazán hangsúlyos a civil jelenlét, illetőleg a függetlennek nevezhető szakmai képviselők jelenléte a bizottságokban. A környezet ügyét hivatalosan mindössze két fő képviseli, ami a bizottságok teljes létszámához mérve elenyésző,

.....

súlytalan. Különösen kiugró ez a konszenzusos döntéshozatallal működő bizottságok esetében, ahol nem különül el élesen, hogy kinek van joga részt venni a döntésben és kinek nem. (Így tehát a hivatalosan nem kormányzatinak tekintett oldal eleve kisebbségben van. Ez azonban éppen a konszenzusos döntéshozatal miatt nem támadható, mivel ott elvileg úgysem számítanak az arányok.) Ebben a helyzetben kézenfekvő a szélesebb körű összefogás, együttműködés, amely sok esetben már nem csak taktikai, hanem szimpátia alapon is nyugszik.

Az NVT-vel kapcsolatban véleményünk szerint a bizottság legnagyobb hiányossága, hogy a kialakítás során nem megfelelően vették figyelembe a szektorokat és ágazatokat átfogó szempontokat, amelyek a vidékfejlesztésben szerepet játszanak, illetve a civil írásbeli kérés ellenére sem valósult meg a civil és kormányzati szereplők kiegyensúlyozott részvétele.

A másik oldalról megközelítve a kérdést azt is mondhatjuk, hogy a környezet ügyét - amely egyébként is messze esik a fenntarthatóságtól, ráadásul „környezeti fenntarthatósággá” degradálódik - inkább csak „vakolatdísznek” tekinti a kormányzat ahelyett, hogy strukturális kérdésként kezelné. Ez jelenik meg abban, hogy elegendőnek tartják a környezet ügye egy (vagy ha a szakértőt is beleszámoljuk, két) szószólójának helyet biztosítani a bizottságokban.

A bizottságok összetételével, illetve működési mechanizmusával kapcsolatban további probléma, hogy azok döntő részben a szakágazat különféle hivatásos szereplőiből állnak, ami lehetőséget ad számukra, hogy a háttérinformációkat megszűrve továbbítsák a tagoknak. Ilyenek az előzetes felmérésekre, anyaggyűjtésekre, kikért szakvéleményre való hivatkozások, amelyek részleteiről, körülményeiről a bizottság civil tagjainak például nem lehet információjuk, így a döntés eleve determinált.

A döntéselőkészítés és döntéshozatal rendje

A döntéselőkészítés tekintetében érdemes kiemelni a GVOP monitoring bizottság gyakorlatát, ahol az Irányító Hatóság (IH) kiküldi az alaposan előkészített anyagokat, amelyeket az ülés előtt írásban véleményezhetnek a tagok. Az írásban megérkezett válaszokat az IH egységes, strukturált vitaanyagáá dolgozza. Az ülés ezt a vitaanyagot tárgyalja.

Problematikusabb a helyzet, amikor - mint például a HefOP MB esetében - alkalmanként egyes anyagokat csak az ülésen kiosztva kapnak meg a tagok - bár hozzá kell tenni, hogy az előterjesztések többségét itt is kiküldik előre elektronikusan.

A zöld civilek (is) a legjobb döntésnek a konszenzust tartják, mivel ennek nincsen ellenzéke. Ahol azonban érdekegyeztetésre van szükség, ott óhatatlan, hogy egyes kérdéseket a második legjobb módon, szavazás útján kell eldönteni. Szükség van a szavazás egyértelmű, átlátható intézményére is a monitoring bizottságok munkája során. A döntéshozatal módja öt bizottság esetében (AVOP, GVOP, KIOP, ROP, NVT) szavazás, és csak a HefOP, az EQUAL és a KTK esetében konszenzusra juttatás, amellett, hogy a ROP esetében is konszenzusra törekvés előzi meg a szavazást. Ennek alapján érvényét veszti az az érv, mely szerint uniós elvárás, hogy konszenzussal döntsenek a bizottságok, hiszen nem lenne logikus, hogy az egyik bizottságtól megkövetelje az EU a konszenzusus döntéshozatalt, a másiktól pedig nem. Úgy véljük, a szavazásos döntéshozatal nem utal automatikusan a demokrácia alacsonyabb fejlettségi szintjére, sőt, egyértelműbbé teszi a véleményarányok megoszlását és a döntést úgy, hogy senkiben se maradjon „tüske”. Ugyanakkor vigyázni kell arra is, hogy szavazásos döntéshozatal esetén a szavazati jogok tisztázottak legyenek, ne fordulhasson elő, hogy esetleg segítőként, tanácsadóként jelen lévő tag is „beszavazzon” egy-egy kérdésbe. A HefOP monitoring bizottságának ügyrendjében még a kisebbségi vélemény jegyzőkönyvezése is szerepel, noha a gyakorlatban még nem volt erre szükség.

Civil javaslatok a monitoring bizottságokban

A részvétel értelmét valójában azon lehet lemérni, hogy a civilektől származó javaslatokat milyen fogadtatásban részesíti, illetve milyen arányban fogadja el a bizottság. A kép itt igen vegyes.

Egyes bizottságokban a szóbeli javaslatok kb. 50%-a vagy az írásbeliek átlagosan kétharmada átmegy. Több bizottságban tapasztaltuk, hogy nincs nyílt vitára lehetőség, vagy a javaslatok kezelése, elfogadása erősen függ az ülést levezető elnök személyétől. Azaz hol elfogadnak minden civil javaslatot, hol pedig csak néhányat vagy egyet se. Egyes esetekben tapasztaltunk olyat, hogy a jegyzőkönyveket - legalább is a civil delegált - nem kapja meg, így ellenőrizhetetlen, hogy hány szóbeli javaslat ment át. Általános jelenség, hogy a nem kifejezetten a horizontális témákhoz vagy civil ügyekhez kapcsolódó javaslatokat, úgymond külsőségekben való finomításokat többnyire könnyebben elfogadják a bizottságok, míg az alapokat érintő elvi, tartalmi javaslatok többnyire fennakadnak a különböző érvek hálóján.

.....

Ez utóbbira példa az AVOP MB esete, ahol az NVT és az AVOP összehangolására vonatkozó civil kéréseket meghallgatták, és külön munkacsoportok megalakítását is elfogadták. A külön munkacsoportok külső szakértők bevonásával vitatták meg a kérdéseket, viszont a civil javaslatokat a szűk határidőre és statisztikai adatok hiányára hivatkozva nem fogadták el.

A HefOP MB esetében a civilek többsége foglalkoztatással kapcsolatos szervezetből jön. Ők számos alkalommal pontosítanak megfogalmazásokat, szakkifejezéseket, célcsoportokat, hozzáférési utakat. A zöld javaslatok nagy része is ilyen természetű volt, azaz a horizontális célok megfogalmazódására vonatkozott pl. a program-kiegészítő dokumentumban. Nagyon konkrét „zöld” nyereség volt, amikor 2005-ben sikerült megakadályozni, hogy az értékelő lapon a 2 horizontális célra adott 10 pontot a felére (amely nem is osztható 2-vel!) csökkentsék, valamint az esélyegyenlőség mellett a fenntarthatóság fogalmát is meghatározzák egy mondatban.

Több bizottságban tapasztaltuk, hogy a MB tagok közül elsősorban a kormányzat és az EU - valamint olykor az Akadémia - képviselőin kívül a zöldek aktívak, a tagok többsége nem áll elő javaslattal, és vita is ritkán alakul ki. Aki gyakran hozzászól, nem egyszer érezheti, hogy rossz szemmel nézi a bizottság többi tagja, akadémuskodónak, időrablónak tekinti. Az érdemi vita hiánya pedig - akárhogy is történik a döntéshozatal - semmiképp sem jó jel, mivel azt sugallja, hogy a bizottságok nem tárgyalják érdemben a dolgokat, és akár elhamarkodva is hozhatnak döntést. Így a bizottság formálissá válik, súlyát veszti.

Ahol van horizontális ügyekkel foglalkozó albizottság - amire a későbbiekben még kitérünk -, ott az albizottságban harmonikusabb az együttműködés, mint a „nagy” bizottságban.

A horizontális témák képviselete

a) Horizontális útmutatók

A zöldek nagy várakozással néztek a környezeti fenntarthatósággal kapcsolatos pályázati útmutató elébe. A Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium munkatársai dolgozták ki annak két, progresszív változatát (KUT 1. és KUT 2.). Aggodalom csupán az irányban maradt, vajon a pályázók a részle-

tes környezeti elvárásokat nem fogják-e szép szavakkal áthidalni. Erre vonatkozólag kért a HefOP MB horizontális témák munkacsoportja vizsgálatot. Eredményét érdeklődéssel várjuk.

b) Horizontális (fenntarthatósági) elemzések

Csupán egy olyan program van (AVOP), ahol még nincs folyamatban az adott program megvalósulásának környezeti szempontú értékelése, ilyen irányú kutatás, vagy nincs ígéret ilyenre. A többi OP esetében változatos a kép: a KIOP-ba kutatási tervvel jelentkezhetnek vagy ajánlhatók kutatást végző szervezetek; a KTK esetében 2005 nyarára ígért egy ilyen kutatást az IH, de további részletek nem ismeretesek; a HefOP időközi értékelése folyamatban van, és az ügy kedvező momentumra, hogy a kutatás elvégzésére felkérendő cégre a szociális tárca és a környezetvédő küldött ugyanazt a javaslatot tette.

A ROP esetében egy, a fentiekől eltérő jellegű vizsgálat érdemel említést, és erre külön esettanulmányban is kitérünk. Az Irányító Hatóság kezdeményezésére a zöld mozgalmi küldöttet kérték fel a pályázatok előbírálataira a környezeti szempontú fenntarthatóságra vonatkozóan. A civil szervezetek együttműködésben, törekedve a területi képviseletre állították össze az előbírálathoz részt vevő szakértői csoportot. Ez a monitoring tevékenység azonban a döntés-előkészítést szolgálja, és nem jelent automatikus garanciát arra, hogy a megvalósítás szakaszában ténylegesen a terveknek megfelelően valósul meg a projekt. Igen nagy szükség volna ezért a nyertes pályázatok nyomkövetésére is.

Mivel a környezeti szempontú vagy fenntarthatósági elemzéseket, kutatásokat többnyire az ezen ügyekkel foglalkozó civil delegáltak kezdeményezték az erre szakosodott albizottságok vagy munkacsoportok keretében, ez a témakör átvezet minket az albizottságok tárgyalásához.

Albizottságok

a) Az albizottságok létrehozása

A fenntarthatósággal mint horizontális elvvel foglalkozó albizottság önmagában egyetlen monitoring bizottságban sem jött létre. Három helyen (GVOP, KIOP és KTK) azonban a két horizontális témára közös albizottság alakult, mindegyikben más-más sajátosságokkal. A HefOP-nál az albizottság helyett közös munkacsoport alakult, nem kisebb jogkörrel.

.....

Az AVOP monitoring bizottságban folyamatban van a horizontális témákat felügyelő albizottság megalakítása a Környezet- és Természetvédő Szervezetek Országos Találkozójának küldötte kezdeményezésére.

Az albizottságok megalakítására is - hasonlóan a bizottságok általános működéséhez - nagy hatással voltak az Európai Unió képviselői, szaktanácsadói. Így történhetett, hogy a ROP esetében a szakértő saját tapasztalataira hivatkozva nem tartotta helyes irányynak a horizontális témák mentén történő albizottság-állítást. Ezzel szemben a technikai szemléletű, hármas feladatkörű felosztást javasolta az operatív program megvalósulásának folyamata mentén, mely szerint az albizottságok a projekt-előkészítéssel, a lebonyolítással, illetve az utóértékeléssel és monitoringgal foglalkozzanak. Mivel azonban a bizottságnak egyik megoldás sem tetszett, a döntést elnapolta.

Az albizottság létrehozását több esetben próbálták civilek kezdeményezni, de végül csak a GVOP és a KIOP esetében fogant meg ez a kezdeményezés, és mindkét helyen korlátlan a bejelentkezők száma - legalább is a monitoring bizottságok részéről. Más esetekben (KTK, HefOP) vagy a potenciális szövetségesek, vagy a kormányzat tartotta túl korainak, majd vette át később a kezdeményezést. A HefOP MB-ban albizottság helyett munkacsoport alakult, melynek elnökségét rotáló rendszerben mindig valamelyik civil tag tölti be.

További érdekes kérdés a bizottságok tagsága. Fennáll a veszélye annak, hogy az albizottság veszít hatékonyságából, amennyiben korlátlan számban bejelentkezhet abba bárki (legyen az a bizottság tagja vagy „külsős”), mint ahogy a GVOP és a KIOP esetében. A KTK MB albizottságába külön delegálhattak küldötteket a MB IH által felkért tagjai, azzal, hogy lehetőség szerint azonos személy lássa el a MB-i és albizottsági képviselési feladatkört. Alkalmanként és szükség szerint további külső szakértőket is be lehet vonni.

Az EQUAL MB-ban két albizottság működik, a Tematikus és Innovációs, valamint az Esélyegyenlőségi (TIB, EAB). Ezek megalakítását az Irányító Hatóság kezdeményezte, a környezetvédő delegált később kapcsolódott be az albizottságok munkájába.

b) Az albizottságok feladatai

Ahol már működik horizontális albizottság, ott a tapasztalatok azt mutatják, hogy azok alkalmasabb helyei a környezeti és esélyegyenlőségi elvek érvényesítésének, mint maguk a bizottsági ülések. Itt például kutatások kezdeményezésével van lehetőség a programok tényleges „horizontális” hatásainak vizsgálatára.

Ilyen kutatásra látunk példát a HefOP MB munkacsoportjában. A HefOP-pal kapcsolatban megjegyzendő, hogy – amint azt az esettanulmányok között is ismertetjük – az Irányító Hatóság a kezdetektől nyitott volt a horizontális témák iránt, még ha az albizottság/munkacsoport megalakítását el is halasztották az uniós csatlakozásig. Röviddel az ideiglenes monitoring bizottság létrehozása után ugyanis felkérték a környezetvédelem képviselőit, hogy rövid képzés keretében ismertessék velük a fenntartható fejlődés koncepcióját.

A KIOP MB albizottsága a két horizontális témára egy-egy kérdőívet készített, amelyet a nyertes pályázók hivatottak kitölteni, és amely szemléletformálási célt szolgál. Emellett kutatási programokra gyűjtenek ötleteket kutatást vállaló szervezetektől, a Technikai segítségnyújtás (TA) keret terhére.

A GVOP MB albizottsága (HORTA) igen sokrétű feladatkört vállalt fel együttes civil kezdeményezésre: tanulmányokat, kutatásokat rendel, képzési tematika kidolgozását, képzések szervezését és kommunikációs kiadványok készítését kezdeményezte, valamint módszertani segítséget nyújt a bizottságnak és a közreműködő szervezeteknek a horizontális elvek érvényesítésében.

A KTK MB horizontális albizottságának első ülésére az IH már kész tényekkel és előterjesztésekkel készült. Ismertette a pályázók és értékelők számára készült két új horizontális útmutató tervezetét, valamint bemutatta azt a szervezetet, amely a horizontális témákban képzést szervez majd az IH-k horizontális referensei, az értékelők és a monitorozók részére a kormányzattal és egy-egy szakértő segítségével kidolgozott oktatócsomag alapján. A munkaterv itt erősen kommunikációs irányultságú, kutatást a horizontális albizottság keretein kívül ígér a KTK IH.

A Technikai segítségnyújtás (TA) keret

A Technikai segítségnyújtás (angolul: TA) keret célja a programok zökkenőmentes és hatékony működtetésének elősegítése. Támogatja az ehhez szükséges intézményrendszert, kutatásokat, kommunikációs, képzési célokat. Ezért vizsgáltuk, hogy a Technikai segítségnyújtás a horizontális célok érvényesülését milyen intézkedésekkel segíti elő - különös tekintettel a „környezeti fenntarthatóságra”.

Másrészt a sokoldalú és széleskörű tájékoztatás érdekében célszerűnek tartottuk volna, hogy civil szervezetek is kivehessék a részüket ezen feladatok

.....

ellátásában, mintegy az állami feladatok átvállalása jellegével. Ezért fontos megvizsgálnunk azt is, hogy civil szervezetek milyen módon járulhatnak hozzá a Strukturális Alapok eredményes végrehajtásához ezen keret segítségével.

a) A környezetvédelmet szolgáló intézkedések a TA-ban

A környezetvédelem elveinek vagy a civil szempontoknak az érvényesülését képzések, kutatások, elemzések segítségével elvileg szinte minden OP esetében le lehet mérni. A KIOP-ban például a pályázók környezeti és szociális érzékenységet felmérő kutatás készül, amelynek eredménye remélhetőleg visszaforgatható lesz a későbbi pályázati kiírások megfogalmazásakor. A KTK TA esetében a „környezeti fenntarthatósági” és esélyegyenlőségi útmutatók kidolgozása tekinthető a horizontális elvek érvényesülését segítő célnak.

A ROP TA Stratégiájában a leginkább civil, illetve környezetvédelminek tekinthető célok: az EU horizontális elveinek érvényesülése érdekében a ROP keretei között készülő tanulmányok, a Strukturális Alapok támogatásainak leghatékonyabb módon történő felhasználásával foglalkozó módszertani tanulmányok.

b) Civilek a TA végrehajtásában

A Strukturális Alapok monitoringjától különválasztandó, de civil szempontból érdekes kérdés, hogy - a monitoringban részt nem vevő - civilek milyen módon tudják kivenni részüket a programok végrehajtásában. Itt két lehetőség mutatkozik: az egyik a projektek kidolgozása a programokra, vagyis pályázatok írása. Erre itt most nem térünk ki részletesen, mert az meghaladná jelen kiadvány kereteit. A másik lehetőség viszont a Strukturális Alapokkal kapcsolatos kommunikáció és kutatások területe. Az AVOP TA keretében olyan tájékoztatási jellegű feladatok szerepelnek, amelyek ellátásában közvetlen vagy közvetett módon akár civil szervezetek is közreműködhetnek.

4.2. Egyéb, a 1145/2003 EK Rendelet 11. szabályának 3. pontjában felsorolt költségek:

- a) tájékoztatási tevékenységek szervezése, reklámkampány, ismeretterjesztő képzések, szemináriumok, workshop-ok, tanácskozások, munkacsoport megbeszélések,**
- nyomdatechnika támogatása, broszúrák, hírlevelek, tájékoztató anyagok készítése és terjesztése,

- tanulmányok készíttetése a források hatékony felhasználása érdekében,
 - tanulmányutak szervezésének és lebonyolításának költségei (utazás, szállás, napidíj),
- b) a Program megfelelő végrehajtásához szükséges irányítási, monitoring és értékelési informatikai rendszer beszerzése és beüzemeltetése,
- c) az AVOP Irányító Hatóság hatékony és eredményes működését segítő szerződéses munkatársak alkalmazása.

A fenti tevékenységek, a program végrehajtása során szerzett tapasztalatok szerint külön engedélyezés alapján, tagországi kezdeményezésre, indokolt esetben bővíthetők.

A ROP TA stratégiájában ugyan a civilek potenciális kedvezményezettként nincsenek nevesítve, viszont a ROP keretkiírások döntő többségénél a civil szervezetek főpályázóként vagy partnerként nevesítettek. Azon kiírási részeknél, ahol a forrás nem elérhető számukra, ennek objektív okai vannak (önkormányzati, közútkezelői tulajdonban illetve kezelésben lévő ingatlanokra vonatkozó fejlesztési célok, stb.).

További példa a részvételre, hogy a GVOP HORTA által képzési tematika kidolgozására kiírt pályázatot két civil szervezet (Seed Alapítvány, KÖVET-Inem konzorcium) nyerte el.

Sajnos az a gyakorlat sem ismeretlen, hogy a kutatási, tájékoztatási célú intézkedésekre kifejezetten kommunikációs cégekkel köt szerződést a kormányzat, és nem bontják szét kisebb pályázható összegekre ezeket a kereket, kizárva így a civileket a pályázati lehetőségéből.

Információáramlás a bizottságokban

a) Információval való ellátottság

Az anyagok ülések előtti kiküldéséről sajnos csak két bizottsági tag tudott teljesen pozitívan nyilatkozni, ők is azzal a kitételrel, hogy a kiküldöttnél mélyebb információ kikérésére, begyűjtésére nincs kapacitásuk. A többiek olyan problémákról számoltak be, mint hogy: az ülés előtt nem sokkal, későn érkezik az anyag, az előre kiküldött anyag helyett az ülésen osztanak frisset, módosítottat, vagy az anyagok kiküldése esetleges amiatt, hogy nem mindig a legfrissebb címlistával dolgozik az IH. Ez utóbbi esetben tovább súlyosbítja a helyzetet, hogy az ülések jegyzőkönyvét a delegált(ak) rendszerint nem kapja/kapják meg, ami lehetetlenné teszi az

.....

időben kiterjedő munkafolyamat nyomon követését. Két bizottság esetében jelezték, hogy a bizottság anyagainak (alapidokumentumok és háttéranyagok) internetes hozzáférése jelentős hiányosságokat mutat, valamint a program nyomonkövetésére vonatkozó információk utólagosak és nem megfelelő részletezettségűek.

b) Az EMIR mint információs csatorna

Ezen jelentés lezárásáig mindössze két bizottság zöld civil tagja kapott hozzáférést az EMIR-hez, amelyen azonban környezeti szempontból értékelhető információt még nem talált.

c) Az információs szolgáltatás folyamata

Nagyon vegyes a kép a tekintetben, hogyan kezeli az IH, ha a bizottsági tag valamilyen, automatikusan meg nem küldött információt kér. Sok esetben nincs probléma ezzel, és a kért anyagot megkapja a delegált. Előfordult azonban, hogy még a bizottsági tagok elérhetőségeinek kiadására is csak némi vita után, egy monitoring bizottsági határozat meghozatalát követően kerülhetett sor, vagy az OP ex-ante értékelését nem adták ki a küldöttnek. Egy másik bizottságban a külön információra vonatkozó kéréseket úgy kezelték, hogy az információt kérő delegáltat személyes találkozóra hívták az illetékes hivatalba.

Két bizottság esetében azonban sajnálatos módon sötétebb képet kell festenünk. Az egyik bizottság tagjait az Európai Bizottsággal való kommunikációról általában nem tájékoztatják, és kérésre is csak vázlatosan és nem dokumentáltan. A szükséges hiányzó elemzések, indoklások és azok kiegészítése szintén nem érkezett meg a delegálthoz többszöri kérésre sem. Kiegészítő információkat is gyakran kért, de nem kapott pl. a nemzeti éves költségvetés egy adott ágazatra vonatkozó részeinek kapcsolódása, összhangja kapcsán.

Egy másik bizottságnál történt, hogy a pályázatok külső bírálóiról kért információt a koordinátor szerv kétszer tagadta meg; egyszer még előzetesen, amikor a bíráló testület összetételéről érdeklődött a delegált, másodszer pedig a környezeti szempontú fenntarthatóság vizsgálatának megkezdésekor, amikor már a konkrét tevékenységet is megkezdte ez a kör.

d) Környezeti vonatkozású információk

Eddig egyedül a KTK MB zöld civil tagja jelezte, hogy a bizottsági munka keretében megkapta „A KTK végrehajtásának 2004. évi eredményeiről szóló jelentés” tervezetét. Ez a jelentés ismerteti nagyobb terjedelemben azokat az intézkedéseket (konferencia, workshop, új munkatársak felvétele, hori-

zontális stratégia), amelyekkel a KTK IH hozzájárult ahhoz, hogy a KTK megvalósításában érintettekben tudatosuljanak és közérthetővé váljanak a horizontális szempontok.

A többi bizottságban még nem kaptak a tagok az OP környezeti szempontú értékeléséhez szükséges információt, viszont több bizottságban remény van arra, hogy a Technikai segítségnyújtás keret terhére megrendelt kutatások hamarosan ilyen információkkal fognak szolgálni. Az NVT esetében pedig nyilván az is akadályja ennek, hogy ezen tanulmány lezárásakor még nem kezdődött el a program megvalósítása.

A ROP monitoring bizottság külön foglalkozott az OP környezeti szempontú értékelésével, amelybe a szaktárca révén bekapcsolódhatott a környezetvédő civil delegált is.

Mintegy a bizottságok harmadánál szervezett az IH olyan rendezvényt, amelyen a tagok környezeti szempontból hasznos információhoz juthattak. Kiemelkedő az ilyen rendezvények száma a HefOP esetében: környezeti útmutatóval kapcsolatos képzések voltak, 2003-ban kétnapos csapatépítő tréning Seregélyesen (nov. 17-18), amely alapján felkérték a delegáltat, hogy tartson a minisztériumi köztisztviselőknek konzultációt (dec. 2.) a „fenntartható fejlődésről”. Ezt követően 2004. február 11-én az NFT horizontális céljairól tartott kétnapos konferenciájára hívták facilitálni, ahol a környezeti fenntarthatósági útmutató hat pályázati területre kidolgozott változatairól szólt a munka. A MEH soproni konferenciáján az irányító hatóságok és közreműködő szervezetek számára tartott képzésen dolgozott a környezeti fenntarthatóság érvényesítéséről a pályázatok előkészítése és értékelése terén.

A monitoring bizottság külső kapcsolatai

Megdöbbenő volt, hogy a környezet- és természetvédő delegáltak egyikének sincs rálátása annak a bizottságnak a külső kommunikációjára, amelyben dolgozik. A bizottságok ügyrendjében az szerepel – már, ahol –, hogy a sajtóval való kapcsolattartásért az IH felel, a bizottság tagjai csak magánvéleményüket mondhatják el. Van olyan bizottság, ahol sejtésekből, egy-egy jelből következtünk arra, hogy az üléseket rendszerint sajtótájékoztató követi. Mivel nem várható el mindenkitől, hogy legyen kapacitása rendszeres sajtófigyelést végezni, úgy véljük, célszerű volna, ha az IH legalább az üléseken tájékoztatná a tagokat arról, mit, mikor, hogyan kommunikál a sajtónak.

.....

Jó gyakorlatot bemutató esettanulmányok

Civilek együttműködése a GVOP monitoring bizottságban

A GVOP MB-ban a civil szervezetek együttműködésének jó példája mutatható be. A Fogyatékosügyi Tanács, a Nőképviselési Tanács és a Környezet- és Természetvédő Civil Szervezetek delegáltja a monitoring bizottsági munka során számos esetben működött együtt, erősítve egymást.

Az együttműködést megkönnyítette, hogy szerencsés véletlen (ha van ilyen) miatt a jelöltek hamar találtak személyes kapcsolatokat egymással (közös gimnázium, közös ismerősök, stb.). A kezdeti bizalmat kölcsönösen erősítették a jelöltek egymásban, kávéházi és sörözőkben való közös beszélgetésekkel, a MB-ban folytatandó stratégia kialakításával.

Az együttműködésre jellemző, hogy egymás ötletét felkarolják a jelöltek, és nem hagyják elaludni az ügyeket. Ezen folyamatra legjellemzőbb eset a Horizontális Témák Albizottság (HORTA) kezdeményezése. Az ötletet a MB-ban alapvetően a környezetvédő delegált vetette fel, majd hivatalosan MB ülésen a nőképviselési tanács jelöltje vetette fel, és a fogyatékosügyi jelölt kérte számon az IH-n a HORTA megalakulását (minden előzetes feladatmegosztás nélkül).

A felmerülő feladatokat nem minden esetben hármásban oldjuk meg. Számos esetben két delegált működött együtt, pl. jó közös tapasztalattal szolgált a közreműködő szervezeteknél tett közös látogatás, de alapvetően elmondható, hogy a civil kezdeményezések leghatékonyabb „motorja” a nőképviselési tanács jelöltje, aki nagyon jó személyes kapcsolatokat tudott kialakítani az IH második vonalbeli vezetőivel, illetve az operatív tevékenységeket folytató munkatársakkal.

Konzultáció a fenntartható fejlődésről - civil szakértők közreműködése a HefOP monitoring bizottságának keretei között

A HefOP MB már az Európai Unióba való belépésünk, 2004. május 1. előtt is buzgón készült feladatainak ellátására. Gyakori ülésezése mellett 2 napos képzést rendeztek a monitoring bizottság tagjai számára, amely az egymással való megismerkedés, a csapatépítés célját is szolgálta.

A korábbi, valamennyi OP mellett működő MB tagok számára szánt felkészítő során többek között már elhangzott, hogy a két horizontális cél megvalósulását albizottságok keretében is végezhetik a tagok. Már ekkor megszületett egy fenntarthatóság-albizottság megalakításának gondolata. Ezt egy soron következő előkészítő ülésen némi kezdeti toborzási erőfeszítés is kísérte. Így tehát, amikor a csapatépítő alkalommal az IH képviselőjének szájából az hangzott el, hogy egyelőre csak egy ilyen albizottságot, az esélyegyenlőséget szorgalmazót szándékoznak felállítani, a jelenlévő két zöld (egy kormányzati és egy nem-kormányzati tag) érvelni kezdett a másik célra összpontosító albizottság szükséges volta mellett. Az érvelést a csapatépítő és kommunikációs trénernek is hallották, de a fenntartható fejlődés fogalmától távolabb érezték magukat. Ennek az alkalomnak a végén kérte meg a fenti két zöld MB tagot az IH munkatársa, nem tartanának-e konzultációt a fogalomról, mivel „fogalmuk sincs”, mi az.

Eljött tehát a Magyar Környezeti Nevelési Egyesület és másik 13 civil zöld szervezet által készített Nemzeti Környezeti Nevelési Stratégia (NKNS) lapjain már leírt, de a valóságban nem remélt pillanat! Az NKNS ugyanis abból indul ki, hogy kicsiny hazánkban szinte mindenkinek, minden szinten szüksége van a környezeti szemléletformálásra, az országgyűlési képviselőknek és a kormányzati munka végzőinek is.

Az időpontban és a helyszínben megállapodván a két zöld felkészült a bevezető tájékoztatás megtartására. V.J. - aki a riói 1992. évi Környezet és fejlődés világkonferencián dolgozó magyar delegáció tagja volt, a fogalom történetiségét ismertette (Néma tavasz, A növekedés határai, Közös jövőnk, Feladatok a XXI. századra, a hazánk által is aláírt két egyezmény a biológiai sokféleség védelméről és az éghajlatváltozás megakadályozásáról, Autonóm kistérség: a helyi fenntarthatóság fogalma, különös tekintettel a környezeti és szociális fenntarthatóság összefüggéseire). H.K., aki a KvVM munkatársaként vett részt a konzultáción, olyan, az interneten elérhető címetek, honla-

.....

pokat válogatott össze, amelyek könnyen bárki számára hozzáférhető anyagokat nyújtanak, a korábbi, noha meghatározó, de már ritkaság számba menő kiadványokkal szemben. A gyűjtemény megkönnyíthette a már készülő Útmutató a környezeti fenntarthatósághoz c. segédanyag használatát az OP munkája folyamán.

Amekkora öröm és megtiszteltetés volt a csapatépítő alkalommal megnyilvánuló érdeklődés, annyira elszomorító volt, hogy - ahogy az már lenni szokott - a Munkaügyi Minisztérium épületében rendezett konzultációra már nem jöttek el olyan sokan. Mégis, az értelmes és nyílt együttműködés jó pillanatának gondoljuk a kezdeményezést ma is, olyannak, amely bizonyára tovább finomította a különféle szektorokból érkező MB tagok együttműködését.

Horizontális témákra irányuló kutatások a GVOP-ban

A GVOP MB albizottságaként alakult Horizontális Témák Albizottság (HORTA) nagyon jól strukturált munkatervet fogadott el, melyben feladatként fogalmazódott meg képzések, kutatások, kommunikáció lebonyolítása.

A kutatás az első megbeszélések nyomán két területre bomlott: a környezeti és az esélyegyenlőségi fejezetre. Az esélyegyenlőségi részt a nőképviseleti delegált nagyon hatékonyan segíti. A CEU munkatársaként kutatásmódszertannal foglalkozó kollegáját vonta be a kutatás kidolgozásába, aki térítésmentesen segíti a megfelelő módszertan kidolgozását. A kutatás alapvető kérdéseit a civil jelöltek kezdeményezik.

Jelenleg problémaként érzékeljük mind környezetvédelmi, mind esélyegyenlőségi téren, hogy a kutatási területek meghatározása túlságosan nagy feladatot ró a jelöltekre, melyet nehezen tudnak a delegálókkal, illetve egymással megosztani.

Részvétel a ROP programkiegészítő dokumentum kidolgozásában

A Regionális Operatív Program (ROP) Előzetes Monitoring Bizottság tagjaként kifejezetten pozitív tapasztalatot szerezhettek a zöld szervezetek a részvétel elvének gyakorlatban való érvényesüléséről. A Monitoring Bizottság a ROP-on belül is a prioritásoknak megfelelő fejezetekre osztotta saját tervezett működését, s egy-egy fejezethez rendelt munkacsoportokat alakított, amelyek az Operatív Program Kiegészítő dokumentumait voltak hivatva elkészíteni.

A ROP-on belül a Turisztikai Munkacsoport példás módon oldotta meg a már kezdetben sem túl egyszerűnek tűnő feladatot. Mély ellentmondást rejtett ugyanis az a tény, hogy bár az érintett operatív program elsődleges célkitűzése a területi különbségek kiegyenlítése, a turisztikai témakörön belül a projekteknek az EU ajánlásaiban megfogalmazott mérete elsődlegesen a frekvencián történő közép- és nagyberuházásoknak kedvezett.

A Monitoring Bizottság elvi alapokat lefektető munkáját követően ezen munkacsoportokra a tartalmi elemekkel való feltöltés, és a pályázati kiírások szakszerű megfogalmazása hárult feladatként. A Turisztikai Munkacsoport 2003-ban kezdte meg munkáját, a Monitoring Bizottság és az Irányító Hatóság által kialakított alapdokumentum véleményezésével. Az EU által meghatározott keretekre ekkor illesztették az alapvetések, prioritások által formált munkaanyagot. A bírálatok, hozzászólások számára további két fordulót biztosítottak, ahol a Munkacsoport több szektorból összehívott tagsága előzetesen írásban véleményezhette a megkapott szövegeket, majd a helyszínen érdemi egyeztetést folytathatott a többi résztvevővel részint a bírálati szempontok használhatóságáról, részint a tartalmi vonatkozásokról.

A civil részvételt több oldalról is biztosították a Munkacsoportban, bár ezzel a lehetőséggel a zöld szervezeteken kívül nem éltek – ugyanakkor az egyéb szektorokból érkező tagok is nagyfokú együttműködési készséget tanúsítottak a civil oldal iránt. Az így helyzetbe hozott zöldek tőlük telhetően kitétek magukért. A módosításokra szánt anyagot nyilvánosan elérhetővé tettük a belső levelezőlistán erre vállalkozók számára, majd a beérkező véleményeket integrálva, egységes formátumban nyújtottuk be a Munkacsoport munkáját koordináló irányító hatósági irodának. Talán ebből is adódott a civil vélemények túlsúlya a bírálat folyamatában, hiszen a zöld oldal képviselője nagyságrendileg több ponton nyújtott be javaslatot a módosításokra vonatkozóan. A javasolt változtatások elsődlegesen szakmai szempontok alapján születtek, illetve kisebb számban stílári és formai egyértelműsítések indokolták őket.

A civil oldalról ilyenformán mintegy félszáz ponton érkezett módosító javaslat a Munkacsoport által elkészített programkiegészítő dokumentumhoz, ezek több mint kétharmad részét egyhangúlag elfogadták. A zöld civilek számára ebben a tevékenységben legjobb szövetségesnek a szakminisztérium, azaz a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium képviselője bizonyult, aki mindvégig támogatólag lépett fel a megalapozott szakmai érvek mellett.

.....

A ROP pályázatok fenntarthatósági vizsgálata

A Regionális Operatív Program (ROP) Irányító Hatóság (IH) felkérte a Magyar Természetvédők Szövetségét (MTvSz), hogy működjön közre a ROP-hoz érkező pályázatok környezeti fenntarthatósági értékelésében. A beérkező pályázatokat regionális szinten értékelik, de az Irányító Hatóság is elvégez egy több szempontú minőségbiztosítási véleményezést (környezet, esélyegyenlőség, támogathatóság, pénzügyi szempontok). A regionális ügynökségek és a szakértők véleménye alapján a Döntés-előkészítő Bizottság (DEB) hozza meg a végleges javaslatot. Ebben a bizottságban a környezetvédelmi tárca szavazati joggal részt vesz.

Az MTvSz több vidéki szakértőt is felkért a közreműködésre, hogy minden pályázatot lehetőség szerint helyismerettel rendelkező régióbeli szakértő értékeljen. Az értékelőknek lehetőségük van a pályázatokat jóváhagyni, hiánypótlásra visszaküldetni, vagy elutasításra javasolni. Az egyéves pályázati ciklus alatt a szakértők közel 1000 pályázatot vizsgáltak meg környezeti szempontból. A pályázatok közel 10 %-át elutasításra, 20 %-át hiánypótlásra javasolták a szakértők. Az elutasításra javasolt pályázatok egy részét más (például pénzügyi) okokból is elutasították. A többi pályázat többségét támogatta az Irányító Hatóság, de a szerződéskötéshez komolyabb környezeti feltételeket követelt meg. A pályázatok egy része azonban nem felelt meg a környezeti szempontoknak, ezért elutasította a DEB, sok esetben kiállításának köszönhetően a környezetvédelmi minisztérium küldötte határozott kiállításának. Az IH a hiánypótlásra javasolt pályázatok mindegyikét visszaküldte a pályázónak kiegészítés céljából.

A pályázat utóértékelési rendszer legfőbb előnye, hogy mivel az IH rendszeresen visszaküldi a környezeti szempontból gyenge pályázatokat hiánypótlásra, mára a regionális ügynökségek és maguk a pályázók is rájöttek arra, hogy megfelelő részletességgel kell elkészíteni a környezeti fenntarthatóságról szóló részt. Ezért ma sokkal jobb minőségű pályázatok érkeznek az Irányító Hatósághoz, mint egy évvel ezelőtt.

Mintaértékű a ROP Irányító Hatóság elkötelezettsége a környezeti szempontok érvényesítése terén, hogy a környezeti fenntarthatóság szempontjait akár elutasítási szempontként kezeli. Ezt a szemléletmódot érvényesíteni kell minden operatív programnál a 2007-2013 támogatási ciklusban.

Helyszíni projektlátogatás EQUAL projekteknél

Amikor a környezetvédő delegált számára ismertté vált, hogy készülnek mintaprojektek az EQUAL keretbe, kezdeményezte néhány projekt helyszíni szemlélését. Az Irányító Hatóság a kezdetektől fogva jó szívvel fogadta az ötletet, és 2004. október 28-án EQUAL „próba-projektek” helyszíni szemlélésére vitte a monitoring bizottság érdeklődő tagjait. Ez alkalmat adhatott arra, hogy a résztvevők mélyebben is megismerkedjenek a projektek tartalmával. Miután az EQUAL vállalt elve, hogy ugyan drága, de tartós megoldást kínál, ami még a projekt befejeződése után is fennmarad, ennek a „projektzáró” látogatásnak hosszú távon is volt értelme. Sajnos azonban összesen csak kb. 20-an vettek részt a látogatáson, s köztük civil alig.

Elsőként Mérára látogatott a csapat, ahol Csoba Judit tudományos összefoglalóját hallhatta 5 programról. A programok közül négy sikeres, vagyis folytatható, tapasztalatai átadhatók, egy - a hivatalos, eufemisztikus megítélés szerint - kísérlet maradt. Ez utóbbi, „Aki megfogta a malac farkát...” című program gazdája hátrányos helyzetű gyerekeket képzett volna sertésenyésztőnek, és a házhoz kiadott állatok szaporításával folyamatos keresetet biztosított volna számukra. Mangalicákról volt szó, ami nagyon jó ötlet, de a megvalósítás nem sikerült. Megítélésünk szerint a projekt nevezhető kudarcnak is, amiért részben a Fejlesztési Társulás (Móri Rehabilitációs Foglalkoztató Civis KHT) vezetője felelős, de az IH tapasztalatlansága is rontott a helyzeten. A tenderezési eljárás itt - más projektekkel szemben - nemcsak problémákkal terhelt, hanem teljesen sikertelen volt. A projekt „eredménye”: egy félkész ház, a gyerekek szélnek eresztve, és már disznók sincsenek. Szomorú, hogy egy sikertelen projektet is érdemes kifelé úgy kommunikálni, hogy „kísérlet maradt”.

A másik négy projekt közül háromról csak előadást hallhattak a résztvevők, ott a hivatalos ismertetés szerint teljes volt a siker.

„A Hernád-völgyi romák munkaerőpiaci helyzetének javításáért” Fejlesztési Társulás projektje volt az, amelyet a terepen is megnézhettek a résztvevők. A Fejlesztési Társulás nyolc tagú, az Autonómia Alapítvány vezetője. Ahhoz, hogy itt valódi partnerség alakult ki, és hogy az EQUAL alapelvek (innováció, partnerség, kooperáció) meg tudtak valósulni, az kellett, hogy legyenek korábbi együttműködések. A Phralipe Korláti Tagszervezete 1999-ben alakult, és még abban az évben az Autonómia Alapítványnak már volt programja Korláton. A minden évben bővülő program „nőtte ki” magát 2002-re Fejlesztési Társulássá,

.....

bevonva az Encsi Kistérség még két másik települését, Vizsolyt és Mérát is. Az, hogy EQUAL támogatással egy romaszervezet meg tudott venni egy használt „erdészeti vonszolót” (LKT) és folyamatos fakitermelési munkára kapnak megbízást a környékbeli erdészetektől, nagyon nagy eredmény. Itt is fontos, hogy volt előzmény, azaz már korábban 10 romának volt motorfűrész kezelői végzettsége, megintcsak az Autonómia Alapítvány jóvoltából. Most az EQUAL végre az asszonyoknak is lehetőséget teremtett a képzésre, 14-en OKJ vizsgát tettek virágkötészetből. Miskolcra viszik a piacra a koszorúkat, csokrokat, ez is egész évi, bár nem rendszeres, keresetet jelent. Az is kiemelendő, hogy az idősebb, családos korosztályt is bevonták a képzésbe.

A projektlátogatás óta ez a sikeres konzorcium ismét nyert EQUAL támogatást, ezúttal egy még nagyobb programra: BRIDGE: A Borsodi Romák Innovatív Társadalmi és Gazdasági Programja (EQUAL A64).

Összefoglalva: Egyes értesülések szerint az EQUAL 2007-től megszűnik. Ez súlyos aggodalmakat vet fel, mivel két évnyi támogatás kevés lenne egy kistérség, de akár csak egyetlen település tartós felemelkedéséhez. Nagyon fontos, hogy a mostani EQUAL-nak legyen folytatása, akár más elnevezéssel is. Ennek hiányában a halmozottan hátrányos helyzetű emberek a hátrányos helyzetű kistérségekben majdnem oda fognak visszacsúszni, ahonnan most rengeteg pénzzel ki próbáljuk segíteni őket. Konkrét példán: a Hernád völgyében lesz ugyan a romáknak továbbra is munkájuk, hiszen már lassan egy évtizede kapnak segítséget, de mindazok a konzorciumok, amelyek most alakultak, önerőből nem tudják majd folytatni.

A fenti projektlátogatások tapasztalatán felbátorodva a környezetvédő delegált az Esélyegyenlőségi Albizottság és a Tematikus és Innovációs Bizottság tagjaként több pályázat esetében is javasolt helyszíni látogatást vagy folyamatos helyszíni kapcsolattartást, és úgy tűnik, az IH ezt támogatja.

Környezetvédelem a Strukturális Alapokban

A KIOP korlátozott játékkeretet hagy a pályázóknak, mivel a keret nagyobbik felét a központi projektek foglalják le. Erre az OP-ra fokozottan érvényes, hogy inkább a begyakorlást, mint komoly átalakulásokat szolgál. Ennek ellenére tanulságos az alábbi két eset.

Azbesztmentesítés

Két lakótelep azbesztmentesítésére való keret van a KIOP-ban. Az egyiket elnyerte Győr, a másikat a XXII. kerület, Budapesten. Mindkét önkormányzat igyekezett a népszerűségét növelni az elnyert pályázattal, és eljutott a közbeszerzési eljárásig. Ekkor - utólag, a GKM IH és a KvVM számára is kínos helyzetet okozva - derült ki, hogy az EU nem akarja megadni a támogatást, mert lakóházak azbesztmentesítéséről van szó. A zöld MB tag felajánlotta, hogy érveket gyűjt az EU tisztviselők meggyőzésére: a beavatkozás nem az ott lakók ingatlanjainak értéknövelő felújítását szolgálja, mivel az azbeszt veszélyei nem tudatosultak még, és a lakások piaci értékén nem változtat az azbeszt jelenléte. Sokkal inkább környezeti veszélyeztetésről, légszennyezésről van szó, amely nagyon sok embert érint a bennlakókon kívül is. Érvként idézték a lettek hasonló nyilatkozatát és az európai szakszervezetek tömörülésének a felhívását az azbesztmentesítésről.

Az EU képviselői néhány héttel később el is jöttek Magyarországra, beszéltek az IH és a KvVM képviselőivel, ellátogattak a két helyszínre, és kézhez kaptak különféle tájékoztató anyagokat, amelyeket részben a zöldek, részben az önkormányzatok állítottak össze.

Most várjuk a végleges döntést, amely remélhetőleg pozitív lesz.

Energiatakarékosság

A KIOP-ban az egyik támogatott terület elég széles: megújuló energiából áramtermelés illetve energiatakarékos felújítások. A zöld delegáltak feltűnt, hogy a KIOP különféle fizetett hirdetésekben, kiadványokban, szórólapokon szélturbinákkal hirdeti magát, holott a szélturbinák közpénzekből történő támogatása Magyarországon az ésszerűség szempontjából legalább is megkérdőjelezhető. Ugyanakkor kiderült, hogy általában is lemaradás van az energetikai pályázatok terén. Ezen kívánt a zöld delegált változtatni, mivel közismert, hogy épületeink energetikai szempontból is felújításra szorulnak. A hiányzó beruházási források miatt azonban az önkormányzat kezelésében illetve tulajdonában álló épületek (kórházak, iskolák) pazarlóan használják az energiát. A MB ülésen a zöld delegált rákérdezett arra, hogy miért olyan kevés a pályázat, holott kiépült a pályázáshoz szükséges intézményi háttér (Energia Központ Kht.), és a beavatkozás, a felújítás nagyon sok járulékos előnnyel is jár. Ebben a hozzászólónak több köztisztviselő is igazat adott.

.....

Néhány héttel később az IH rendezett egy egész napos tájékoztatót a potenciális pályázóknak, amely csak az energetikai pályázatok tapasztalatairól és lehetőségeiről szólt.

Mindkét eseményre az új MB elnök idején került sor.

A tanulság véleményem szerint az, hogy serkenteni kell a minisztériumok, intézmények dolgozóit, hogy keressék meg a potenciális pályázóikat, és biztassák őket a részvételre. Maguktól a MB tagjai nem érzik úgy, hogy személyre szólóan fel kellene hívni a pályázási lehetőségekre az önkormányzatok és a többi pályázásra jogosult figyelmét. Holott az (országos) problémák ismertek, és a megoldásukhoz a minisztériumok ilyen módon is segítséget nyújthatnának.

Ajánlások

Az ajánlásokat a bizottságok többségében felmerült problémák és mintaértékű gyakorlat alapján állítottuk össze. Olyan elveknek szánjuk ezeket, amelyeknek minden bizottság működése során érvényesülniük kellene. A fentiekből eredően előfordul, hogy egy-egy ajánlással egyes bizottságoknál „nyílt kapukat döngetünk”, azonban nincs olyan bizottság, amely minden ajánlásunknak megfelelné. Ezért az ajánlások olvasásakor az „akinek nem inge, ne vegye magára” szólás, illetve ennek megfordítottja (akit érint, az vegye magára) követését javasoljuk.

Civil részvétel a monitoringban

- Számos félreértésre adott már okot a „civil”, illetve a „civil szervezet” definíciójának többféle értelmezése. Ezért javasoljuk a fogalmak tisztázását, és a civil szervezetek körének meghatározásakor és a velük folytatott munka során „A monitoring bizottságokban folyó munka tapasztalatai” című fejezet „Civil részvétel a monitoringban” alfejezetében foglalt meghatározást alkalmazzuk itt is. Eszerint „nonprofit csoport vagy egyesület, amely az intézményesült politikai struktúrán kívül jön létre bizonyos társadalmi célok (például környezetvédelem) mentén vagy azért, hogy meghatározott társadalmi csoportokat (így bennszülötteket) képviseljen.”
- A fentiek alapján nem tekinthető civil szervezetnek a régiók, a regionális fejlesztési tanácsok képvisellete, valamint a gazdasági élet szereplőinek és az önkormányzatoknak a képvisellete.
- Javasoljuk, hogy ne csak a Strukturális Alapok és az EQUAL, de minden EU-s forrásból társfinanszírozott program monitoring bizottságaiban, így az INTERREG és a Kohéziós Alap monitoringjában is legyen lehetőség civil részvételre.

.....

A monitoring bizottságok tagsága, szövetségek

- A bizottságok tagságának kialakításánál figyelembe kell venni a szektorokat és ágazatokat átfogó szempontokat, amelyek az adott szakterületen (pl. vidékfejlesztés, humán erőforrás stb.) szerepet játszanak, és meg kell valósítani a civil és a kormányzati szereplők kiegyensúlyozott részvételét.
- A kormányzat vállalja a felelősséget a bizottságok tagságáért és azon belül a partnerség elvének maradéktalan érvényesüléséért, azt ne hárítsa a bizottságok tagságára.
- A környezet- és természetvédő civil szervezetek tapasztalata azt mutatja, hogy valószínűleg más területeken tevékenykedő civileknek is érdemes a „zöldekhez” hasonló módon megszervezniük magukat, és úgy megválasztani bizottsági delegáltjaikat. Így számos konfliktus, vitás helyzet elkerülhető lenne.
- Fontos egy-egy monitoring bizottságon belül a különböző területeken működő civilek közötti kohézió erősítése.
- A tapasztalatokból leszűrhető, hogy a civileknek érdemes más szakterületek és szektorok (pl. régiók) között is szövetséget keresniük.
- A bizottsági tagok megismerkedését segítette és a munkakör javításához is hozzájárult egyes bizottságoknál egy „szervezetfejlesztő” vagy csapatépítő tréning, amelynek megrendezését minden bizottságnak javasoljuk.

A környezet-ügy súlya

- A gyakorlat azt mutatja, hogy nem szerencsés a KIOP-ban a környezetvédelem és a közlekedés egy operatív programban történő kezelése, ugyanis a lebonyolításban érintett szervezetek közötti hierarchia, erőviszonyok kihatnak a program megvalósulására és eredményeire is. Ugyanis a környezetvédelmi projektekről, környezeti ügyekben is a GKM felügyelete alatt működő IH hozza meg – bár a KvVM mint közreműködő szervezet ajánlására – a döntéseket, így a környezet ügye a minisztériummal együtt az infrastruktúra-fejlesztésnek és a

közlekedési érdekeknek alárendelt helyzetbe kerül. Javasoljuk ezért a jövőben a két említett szakterület külön programba történő különválasztását.

Döntéselőkészítés, döntéshozatal

- Bár a konszenzus lehet a döntéshozatal legjobb eredménye, a legjobb döntés, mivel mindenki egy véleményre tud kerülni – a módozat kerüljön bármennyi energiába és időbe -, és nincsen kezelendő ellenvélemény, de a gyakorlat alapján nem mindig lehet minden fél számára kielégítő módon konszenzusra jutni. A szavazás ezzel szemben demokratikus jog, ezért kérjük a monitoring bizottságok döntéshozatali folyamatába a szavazást legalább a lehetőség szintjén visszaépíteni.
- A szavazásnál joggal merül fel a bizottsági tagok státuszának (teljes vagy tanácskozási jogú), illetve a szavazati arányok (kormányzat, nem kormányzat, egyéb) kérdése. Javasoljuk ezért, hogy a nyílt szavazás ne pusztán kézfeltartással, hanem az ülés elején kiosztott, színnel és/vagy pecséttel és/vagy saját névvel megkülönböztetett lapokkal történjen.
- Javasoljuk, hogy a bizottságok ügyrendje ezen túlmenően tegye lehetővé a név szerinti szavazást is, valamint azt, hogy a kisebbségi véleményt meg lehessen fogalmazni az ülésről készített jegyzőkönyvben.
- Legyen általános gyakorlat minden monitoring bizottságban, hogy az anyagokat jóval az ülés előtt kiküldi a titkárság a tagoknak, akik azokat írásban véleményezhetik, majd az ülésre a titkárság a beérkezett hozzászólások, vélemények feldolgozásával és feltüntetésével készíti el a vita alapját képező előterjesztést. Legyen továbbá lehetőség arra, hogy a civil tagok, illetve a szakminisztérium képviselői előzetesen véleményt cserélhessenek az előterjesztési anyagok kapcsán, elsősorban elektronikus úton.
- Fel kell ismerni, hogy a közigazgatás reformja csak akkor lehet hatékony, ha nem a fűnyíró-elv alapján hajtják azt végre, és a szabványok terén nem maradhatnak kikapuk. A köz-

.....

igazgatás szabályozásának követnie kell a Strukturális Alapokra előírt uniós elveket, mert ennek hiányában belső feszültségek keletkeznek a rendszerben, és a Strukturális Alapok végrehajtásának a hatékonysága is megkérdőjeleződhet.

A civil javaslatok sorsa a bizottságokban

A civilek bizottságokban való részvételét igen megnehezíti, hogy a főállásban a közigazgatásban dolgozók a bizottsági üléseken is hajlamosak a munkájuk során használt nyelven beszélni, olyan utalásokat és rövidítéseket használva, amelyek a külső fül számára nem értelmezhetőek. Mivel a bizottsági üléseken sok, nem a közigazgatásban dolgozó személy is részt vesz és a bizottságok működésének csak akkor van értelme, ha az ott elhangzottakat minden fél egyaránt érti és a vitában egyenrangú félként tud részt venni, javasoljuk és kérjük, hogy az üléseken az egyébként egymást fél szavakból is megértő kollégák igyekezzenek kerülni az ilyen utalásokat, és törekedjenek a közérthetőségre, szabatos fogalmazásra.

Szükségesnek tartjuk azt is, hogy – mint már korábban is említettük – az egyes kérdésekben csak érdemi vita, tárgyalás után hozzanak döntést a bizottságok.

Fontos továbbá, hogy a bizottsági tagok egy-egy javaslatát csak indoklással, vitát követően lehessen elutasítani.

A fentiek gyakorlatba ültetése alapvető követelmény a partnerség elvének következetes alkalmazása és érvényesülése szempontjából.

A horizontális témák képviselete

- Javasoljuk kutatási célok megfogalmazását és felügyeletét, mivel ezek eredménye irányt szabhat a következő költségvetési időszakra történő programozásnak is. Ezekre a kutatásokra a technikai segítségnyújtás keretből forrásokat kell biztosítani.
- A technikai segítségnyújtás keretéből finanszírozott szolgáltatások elvégzésére érdemes civil szervezeteket is bevonni. A kutatás, képzés, információnyújtás terén sokszor sokkal költséghatékonyabban tudnak ugyanis hasonló színvonalú szolgáltatást nyújtani, mint az ilyen profilú cégek.

- Legyen mód és forrás az egyes operatív programok horizontális teljesítményének összehasonlítására, komparatív elemzésére, és ha szükséges, közös nevezőre hozatalára. A munka eredményét a következő NFT és az abból származtatott OP-k fejlesztésénél is fel lehet használni.
- A Strukturális Alapokból olyan célokat is szükséges támogatni, amelyek helyi vagy egy adott térségre jellemző - tehát nem uniós szinten jelentkező, de mindenképpen strukturális jellegű, és a térség fejlődésére kiható - problémát oldanak meg.
- Olyan támogatási konstrukciókat is be kell építeni a Strukturális Alapokba, amelyek - esetleg a régiók mint közvetítő, tovább-pályáztató egységek révén - a lakosság és a kisvállalkozások számára is elérhetővé válnak kisértékű, de létfontosságú fejlesztések céljára, akár átmeneti állami kockázatvállalás árán is. Ez azért is kiemelten fontos, mert ennek hiányában a gazdaság alsó egyharmadát képező kisvállalkozások léte kerül veszélybe.

Albizottságok, munkacsoportok

A gyakorlat igazolja, hogy általában praktikus és hasznos a horizontális témákra albizottságot vagy munkacsoportot létrehozni, azonban azzal a kikötéssel, hogy ugyanazon szakterületet érintő különböző programokra (különös tekintettel az AVOP-ra és az NVT-re, illetve az általuk érintett agrár- és vidékfejlesztésre) közös horizontális albizottságot célszerű létrehozni.

Az NVT-re és az AVOP-ra javasoljuk közös monitoring bizottság létrehozását is, amelynek tagjait átfogó területei, térségi és szakterületei reprezentációval kell kijelölni, az átfedések csökkentésével. Célja, hogy együttesen értékelhető és nyomon követhető legyen a megvalósulás és az értékelés. Ez a megoldás külön forrást nem igényel.

Javasoljuk minden Irányító Hatóságnak, hogy szervezzen képzést a fenntarthatóságról a Strukturális Alapokban dolgozók és a monitoring bizottságok tagjai számára. Ennek célja a bizottság tagjaiban bizonyos szintű környezeti érzékenység kialakítása, a közös nyelv megteremtése és az információk értékelésének elősegítése. Ugyanígy a horizontális elvek érvényesülését szolgálják az ezekről szóló útmutatók, amelyeket minden programra javas-

.....

lunk kidolgozni, és a pályázók, az értékelők és a programok kezelésében közreműködők körében terjeszteni. Mindezen intézkedésekre a Technikai segítségnyújtás keretből kell fedezetet találni. A végrehajtásért az IH-n kívül a horizontális témák képviselői is vállalhatják a felelősséget.

A bizottságok külső kapcsolatai

A Technikai segítségnyújtás keret külső kommunikációra fordítható részének a pályázók minél szélesebb körének bevonását kell szolgálnia, azt, hogy ennek segítségével tájékoztatást kaphassanak a lehetőségekről. Ezért fontos, hogy az Irányító Hatóságok ne a sikerek egyoldalú – és az összevont források révén közös! - kommunikálására használják fel ezeket a forrásokat, hanem mélyreható tájékoztatásra, a monitoring bizottságok tagjai számára is hasznosítható, a külső kommunikáció súlypontjainak meghatározásakor kontroll funkciót betöltő sajtófigyelés készítésére stb.

Emellett javasoljuk, hogy a bizottságok külső kommunikációjában ne csak az Irányító Hatóság tájékoztathassa a közvéleményt, hanem legyen erre joguk és lehetőségük a tagoknak is (pl. közös sajtótájékoztatón).

Mellékletek

1.) melléklet: „A monitoring bizottságokban folyó munka tapasztalatai” fejezet megállapításait megalapozó kérdőív

1. Van-e természet- és környezetvédelmi civil tagja a MB-nak?
2. Van-e más civil tagja a MB-nak? Kik név szerint? Milyen ágazatot, társadalmi csoportot képviselnek?
3. Mi a döntéshozatal rendje, előkészítés és a döntés módja? Konszenzus vagy szavazás?
4. Hány zöld, illetve hány civil javaslatot fogadott el a MB? Mire vonatkoztak ezek a javaslatok?
5. Milyen ügyekben ütköztek az MB tagok és a zöldszervezetek nézetei, milyen eredménnyel zárultak az ülések?
6. Van-e horizontális ügyekkel foglalkozó albizottság? Ha igen, az egyes horizontális témákra külön-külön vagy együtt?
7. Ki kezdeményezte az albizottság(ok) létrehozását? Kik a tagjai?
8. Milyen feladatokat látott el eddig a horizontális albizottság? Milyen környezetvédő, ill. civil kezdeményezésű feladat volt ezek között? Volt-e ezek között olyan, amely közvetve civil szervezeteket hoz helyzetbe? Ha igen, mi volt ez?
9. Milyen - civil, illetve környezetvédelmi célra felhasználható - célt tartalmaz a Szakmai segítségnyújtás keret?
10. Lehetnek-e civil szervezetek valamilyen módon a szakmai segítségnyújtási keret kedvezményezettjei? Ha igen, mely intézkedésnél?
11. Készül-e környezeti vagy fenntarthatósági szempontú elemzés az OP megvalósulásáról? Ki készíti? Milyen alapon lett kiválasztva az illető?
12. Hogyan értékeled a MB kormányzati tagjainak hozzáállását a civil kezdeményezésekhez? Kérlek, indokold (lehetőség szerint konkrét esetekkel).
13. Ki(k)re számíthatsz szövetségesként a MB-ban környezetvédelmi/civil ügyekben? Kérlek, írd konkrét esetet.
14. Hogyan valósítható meg a szövetségesekkel való együttműködés (jelenleg/jövőben)?

.....

15. *Hogyan értékeled a MB összetételét, mik a pozitívumai(erősségei) és a negatívumai(hiányosságai, gyengeségei) az összeállításnak a természet- és környezetvédelmi szempontból?*
16. *Hogyan értékeled az információval való ellátottságodat, ami a MB rendszer működéséhez kapcsolódó dokumentumokat illeti? (Információ frissessége, mélysége, időben való hozzáférhetősége stb.)*
17. *Van-e hozzáférése az EMIR-hez? Ha igen, mennyire tartod hasznosnak (elegendőnek) az azon keresztül hozzáférhető információt a környezeti szempontú monitoring szempontjából?*
18. *Milyen, az OP környezeti szempontú értékeléséhez szükséges információt kaptál eddig mint MB tag? Ez automatikusan szerepelt a bizottsági anyagok között vagy külön kérted kellett?*
19. *Ha kértél külön információt a MB titkárságától, mi volt az, kiadták-e?*
20. *Volt-e a bizottsági ülésen kívül olyan, a MB tagok részére szervezett rendezvény, esemény, amelyen környezeti szempontból hasznos információhoz jutottál?*
21. *Hogyan értékeled az EU Bizottság jelenlévő képviselőinek a részvételét?*
22. *Hogyan értékeled a MB külső kapcsolatait, tagjainak kifelé történő megnyilvánulásait?*
23. *Egyéb megjegyzés*
24. *Milyen megoldásokat javasolsz a fent vázolt problémákra? (Kérlek, nevezd meg a javasolt intézkedést, a célját, végrehajtásának javasolt forrását és az intézkedés javasolt felelőjét.)*

2.) melléklet: A monitoring bizottságok tagsága

	AVOP	EQUAL	GVOP	HefOP	KIOP	NVT	ROP	KTK
EU	1	1	2	1	2	1	2	2
Központi kormányzat	14+6	12+5	10+1	18+2	14+2	20+3	15	17+4
- IH-k	3+3	1+4	1	4	4	2+2	4	7
- minisztériumok	10+1	9+1	9+1	10+2	8+2	14	11	10+4
- egyéb kormányzat	1+2	1	0	4	2	4+1		0
Érdekképviseletek	14	5	10	4	4	11	3	3
- OÉT	2	2	2	2	2	2	2	2
- szakmai szövetségek (pl. gazdakörök, mezőgazdasági szövetkezők, pedagógus szakszervezetek, Vidék Parlamentje stb.)	10	3	7	1	2	8	0	1
- kamarák	2	0	1	1	0	1	1	0
Horizontális célokat képviselő civil szervezetek, pl.:	4	6	4	6	4	5	4	4
- Romaügyi Tanács civil oldala	1	1	1	1	1	1	1	1
- Nőképviselői Tanács civil oldala	1	1	1	1	1	1	1	1
- Fogyatékosügyi Tanács civil oldala	1	1	1	1	1	1	1	1
- Természet- és környezetvédelmi, állatvédelmi szervezetek	1	1	1	1	1	1	1	1
- egyéb civil		2	0	2	0	1	0	0
Területi köz- és államigazgatás:	8	1	8	7	8	8	17	8
- önkormányzatok,	1	1	1	0	1	1	2	1
- regionális tanácsok,	7	0	7	7	7	7	15	7
- helyi hatóságok képviselői	0	0	0	0	0	0	0	0
- Egyéb	2+3	1+1	1+2	1	2	8+3	1	3
- ASZ, MÁK, KEHI	1	1+1	1+2	1	1	2	1	2
- egyetemek	1	0	0	0	1	1+1	0	0
- országos hatóság vagy kormányzati háttérintézmény (pl. VÁTI, OKTVF)	1+2	0	0	0	0	5+2	0	1
Teljes tagság	42+10	24+7	33+5	37+3	31+4	50+9	42	34+8

Álló számjegyek: szavazati jogú tagok. Dólt számjegyek: tanácskozási jogú tagok

.....

3.) melléklet: Rövidítések jegyzéke

ÁSZ	Állami Számvevőszék
AVOP	Agrár- és Vidékfejlesztés Operatív Program
EAB	Esélyegyenlőségi Albizottság
EIB	Európai Beruházási Bank (European Investment Bank)
EMIR	Egységes Monitoring Információs Rendszer
EQUAL	A Strukturális Alapokból támogatott közösségi kezdeményezés a munkaerőpiaci diszkrimináció és az esélyegyenlőtlenségek megszüntetésére
FKTB	Fejlesztéspolitikai Koordinációs Tárcaközi Bizottság
GVOP	Gazdasági Versenyképesség Operatív Program
HORTA	GVOP MB horizontális témák albizottsága
HTMCs	A HefOP MB Horizontális Témák Munkacsoportja
IH	Irányító Hatóság
ISPA	Előcsatlakozási strukturális eszköz (Instrument for Structural Policies for Pre-Accession)
KIOP	Környezetvédelem és Infrastruktúra Operatív Program
KTK	Közösségi Támogatási Keret
KvVM	Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium
MB	monitoring bizottság
MEH	Miniszterelnöki Hivatal
MTvSz	Magyar Természetvédők Szövetsége (a Szövetség)
Natura 2000	védett területek európai hálózata
NFT	Nemzeti Fejlesztési Terv
NGO	non-governmental organisation, nem-kormányzati (civil) szervezet
NKNS	Nemzeti Környezeti Nevelés Stratégia
NVT	Nemzeti Vidékfejlesztési Terv
OÉT	Országos Érdekegyeztető Tanács
OKJ	Országos Képzési Jegyzék
OP	operatív program
OT	Környezet- és Természetvédő Szervezetek Országos Találkozója
ROP	Regionális fejlesztés Operatív Program
TA	Technikai segítségnyújtás
TIB	Tematikus és Innovációs Albizottság

Tartalomjegyzék

Előszó.....	3
A monitoring bizottságok helye a Strukturális Alapok támogatásai lebonyolításában (Dr. Farkas István)	4
A környezetvédő civil szervezetek képviselete a Strukturális Alapok monitoringjában.....	6
<i>Proaktivitás</i>	<i>6</i>
<i>A környezet- és természetvédő szervezetek 10 éves választási rendszere</i>	<i>6</i>
<i>Az MTvSz és az uniós folyamatok.....</i>	<i>7</i>
<i>A zöld civilek és az NFT I.</i>	<i>7</i>
<i>Felkészülés a monitoring bizottságokban való részvételre.....</i>	<i>8</i>
<i>Együttműködés és kohézió az egyes monitoring bizottságokban dolgozó környezetvédő civilek között.....</i>	<i>9</i>
A monitoring bizottságokban folyó munka tapasztalatai	11
<i>Civil részvétel a monitoringban.....</i>	<i>11</i>
<i>A monitoring bizottságok tagsága, szövetségek</i>	<i>13</i>
<i>A döntéshozatal és döntéshozatal rendje.....</i>	<i>16</i>
<i>Civil javaslatok a monitoring bizottságokban.....</i>	<i>17</i>
<i>A horizontális témák képviselete</i>	<i>18</i>
<i>Albizottságok</i>	<i>19</i>
<i>A Technikai segítségnyújtás (TA) keret.....</i>	<i>21</i>
<i>Információáramlás a bizottságokban</i>	<i>23</i>
<i>A monitoring bizottság külső kapcsolatai</i>	<i>25</i>

.....

Jó gyakorlatot bemutató esettanulmányok.....	26
<i>Medgyasszay Péter, Független Ökológiai Központ:</i>	
<i>Civilek együttműködése a GVOP monitoring bizottságban</i>	<i>26</i>
<i>Dr. Vásárhelyi Judit, Magyar Környezeti Nevelési Egyesület:</i>	
<i>Konzultáció a fenntartható fejlődésről - civil szakértők közreműködése</i>	
<i>a HefOP monitoring bizottságának keretei között.....</i>	<i>27</i>
<i>Medgyasszay Péter, Független Ökológiai Központ:</i>	
<i>Horizontális témákra irányuló kutatások a GVOP-ban.....</i>	<i>28</i>
<i>Bojtos Ferenc, CSEMETE:</i>	
<i>Részvétel a ROP programkiegészítő dokumentum kidolgozásában</i>	<i>28</i>
<i>Dr. Farkas István, MTvSz:</i>	
<i>A ROP pályázatok fenntarthatósági vizsgálata</i>	<i>30</i>
<i>Hajtman Ágnes, Levegő Munkacsoport:</i>	
<i>Helyszíni projektlátogatás EQUAL projekteknél.....</i>	<i>31</i>
<i>Beliczay Erzsébet, Levegő Munkacsoport:</i>	
<i>Környezetvédelem a Strukturális Alapokban.....</i>	<i>32</i>
Ajánlások	35
<i>Civil részvétel a monitoringban.....</i>	<i>35</i>
<i>A monitoring bizottságok tagsága, szövetségek</i>	<i>36</i>
<i>A környezet-ügy súlya.....</i>	<i>36</i>
<i>Döntéselőkészítés, döntéshozatal.....</i>	<i>37</i>
<i>A civil javaslatok sorsa a bizottságokban</i>	<i>38</i>
<i>A horizontális témák képviselete</i>	<i>38</i>
<i>Albizottságok, munkacsoportok</i>	<i>39</i>
<i>A bizottságok külső kapcsolatai.....</i>	<i>40</i>
Mellékletek.....	41
1.) <i>melléklet: „A monitoring bizottságokban folyó munka</i>	
<i>tapasztalatai” fejezet megállapításait megalapozó kérdőív.....</i>	<i>41</i>
2.) <i>melléklet: A monitoring bizottságok tagsága.....</i>	<i>43</i>
3.) <i>melléklet: Rövidítések jegyzéke</i>	<i>44</i>
Tartalomjegyzék.....	45

.....